

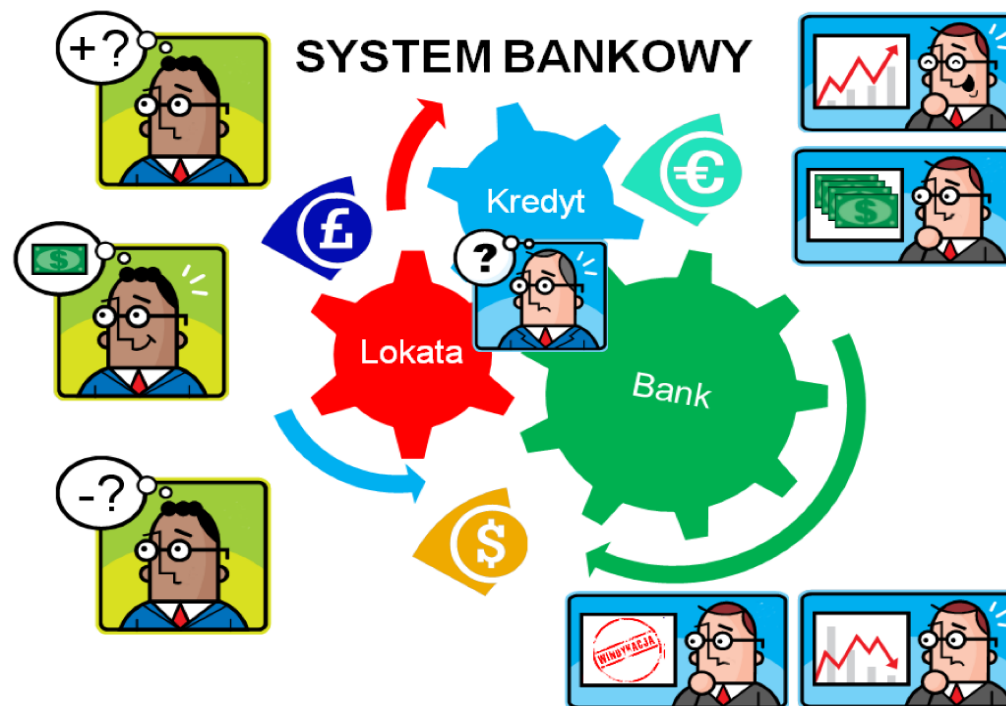
TEMAT: SYSTEM BANKOWY – BANK CENTRALNY – 1 godz. lekcyjna

Około 10 mln Polaków nie ma własnego mieszkania. Jeżeli postanowią je kupić, niezależnie od tego, czy zdecydują się na zaciągnięcie kredytu, czy – na oszczędzanie, staną przed koniecznością kontaktu z bankiem. Czy wiesz, jak w naszym kraju funkcjonuje system bankowy? Za pomocą jakich narzędzi bank centralny kształtuje podaż pieniądza na rynku finansowym i jaki ma to wpływ na decyzje banków oraz ich klientów?

Zarys historii systemów bankowych

Za kolebkę nowożytnego systemu bankowego uważa się średniowieczne Włochy. Świadczyć o tym może sam wyraz *bank*, wywodzący się od włoskiego wyrazu *banca*, oznaczającego ławę lub kontuar, przy których dokonywano transakcji finansowych. Transakcje te polegały na przyjmowaniu pieniędzy od kupców i wystawianiu za nie **weksli**. Były to dokumenty, w których wystawca (bądź wskazana przez niego osoba) zobowiązywał się do zapłacenia określonej sumy pieniężnej w wyznaczonym terminie na rzecz danego kupca (remitenta [Osoba, na rzecz której ma być wypłacone zobowiązanie z weksla lub z czeku]). Weksle można było zrealizować w innych bankach lub posługiwać się nimi w dalszych rozliczeniach.

System ten, mający na celu ułatwienie obrotu pieniężnego i poprawę bezpieczeństwa, przyczynił się nie tylko do powstania **banków** [Bank to jednostka, która wykonuje działalność gospodarczą, polegającą głównie na przyjmowaniu pieniędzy (depozytów i lokat), udzielaniu kredytów oraz wykonywaniu innych czynności określonych przepisami *Ustawy z dnia 26 lutego 1982 r. Prawo bankowe.*], **bankierów** i **banknotów**, lecz również, na przekór powiedzeniu: „Pewne jak w banku”, do pojawienia się bankrutów i bankructw. Właśnie upadki banków będących własnością prywatną sprawiły, że od początku XV w. zaczęły powstawać banki w formie **spółek akcyjnych**, mających na celu lepszą ochronę powierzonego kapitału. Spółka akcyjna to spółka kapitałowa, utworzona w rezultacie zgromadzenia przez wspólników kapitału akcyjnego, dzielącego się na akcje. W związku z kosztami ochrony powierzonego majątku banki zaczęły zajmować się przechowywaniem pieniędzy bardziej profesjonalnie i na większą skalę. Pozwoliło to na uzyskanie dodatkowych korzyści w postaci oprocentowania **lokata bankowych** [Lokata bankowa to inaczej depozyt bankowy, czyli suma pieniędzy, którą klient na podstawie umowy przekazuje w depozyt wybranemu bankowi.]. Natomiast właściciele banków zarabiali (i zarabiają dalej), udzielając **kredytów**, czyli pożyczając na procent powierzone im pieniądze.

Schemat działania systemu bankowego. Tym, co napędza system bankowy (stymuluje usługi banku), są zarówno osoby, które posiadają nadwyżki finansowe i chcą je z ulokować tak, by osiągnąć zysk (czyli na lokacie), jak i osoby, którym potrzebne są pieniądze (osoby zaciągające kredyty). System bankowy jest więc napędzany przez przepływ pieniędzy (waluty). W zależności od sytuacji gospodarczej i decyzji podjętych przez klientów banków skutkami uczestnictwa w systemie mogą być zarówno zysk, jak i strata pieniędzy. Dlatego, podejmując decyzje związane z usługami bankowymi, należy opierać się na obiektywnej i całościowej ocenie własnej sytuacji finansowej.

Dalszy rozwój handlu, powstanie rynku kapitałowego i rozwój techniki przyczyniły się do ewolucji banków i powstania różnych instytucji finansowych. Na początku XX w. upaństwowiono **banki centralne**, dzięki czemu utworzył się współczesny dwupoziomowy układ bankowy z bankiem centralnym (narodowym) jako pierwszym poziomem oraz **bankami komercyjnymi**, stanowiącymi drugi poziom systemu.

Wygoda kupców i rozwój gospodarczy oparty głównie na rynku finansowym doprowadziły do stworzenia **globalnego systemu bankowego**, w którym jest zgromadzona znacząca część światowego majątku. System ten zazwyczaj definiuje się jako całość instytucji bankowych i zasad określających wzajemne związki i zależności pomiędzy systemem a jego otoczeniem. Stopień instytucjonalizacji i globalizacji rynku pieniądza jest zależny przede wszystkim od stopnia rozwoju gospodarczego państwa. Warunkami rozwoju globalnego systemu bankowego są przy tym odpowiedni rozwój samych banków i rynków finansowych oraz ustalenie stałych reguł funkcjonowania systemu.

System bankowy, ponieważ wpływa na rynek pieniężny, odgrywa ważną rolę w polityce społeczno-gospodarczej kraju. Do funkcji tego systemu należą:

- kształtowanie emisji pieniądza i kredytu, wpływające na sprawne funkcjonowanie gospodarki,
- gromadzenie wolnych środków finansowych i wpływ na ich efektywną alokację,
- wspomaganie działalności gospodarczej i inicjatyw gospodarczych.

System bankowy w Polsce

W Polsce system bankowy został dostosowany do warunków gospodarki rynkowej wraz z wprowadzeniem *Ustawy z dnia 26 lutego 1982 r. Prawo bankowe*. Obecna struktura systemu bankowego wynika z jej nowelizacji dokonanej w 1989 r. (DzU 1989 nr 4, poz. 21). Na mocy znowelizowanej ustawy powstał model **banku uniwersalnego**. Jest bank, który nie jest ograniczony co do rodzaju oferowanych usług i ma pełną wolność działań na rynkach finansowych.

Struktura systemu bankowego w Polsce jest **dwuszczeblowa**. Tworzą ją: bank centralny, którym jest **Narodowy Bank Polski (NBP)**, i **banki komercyjne**. Ponadto do elementów systemu bankowego w naszym kraju należą: sprawująca nadzór nad sektorem bankowym **Komisja Nadzoru Finansowego (KNF)** oraz instytucja gwarantująca wypłacalność depozytów polskich banków – **Bankowy Fundusz Gwarancyjny (BFG)**.

NAZWA BANKU	PODMIOT DOMINUJĄCY	KRAJ POCHODZENIA KAPITAŁU
AIG Bank	Banco Santander	Hiszpania
Alior Bank	CarioTaasara	Włochy
Allianz Bank	Allianz Group	Niemcy
BGŻ	Rabobank	Holandia
BNP Paribas Fortis	BNP Paribas	Francja

BPH	General Electric Company	USA
BRE Bank	Commerzbank	Niemcy
BZ WBK	Santander	Hiszpania
Citi Handlowy	Citigroup	USA
Deutsche Bank	Deutsche Bank	Niemcy
DnB Nord	DnB Nord Bank	Norwegia/Niemcy
DZ Bank	DZ Bank	Niemcy
Eurobank	Societe Generale	Francja
ING Bank Śląski	ING Group	Holandia
Kredyt Bank	KBC Group	Belgia
Lukas Bank	Credit Agricole	Francja

Millennium Bank	Banco Comercial Português	Portugalia
Nordea Bank	Nordea Bank	Skandynawia (Dania, Finlandia, Norwegia, Szwecja)
Pekao	UniCredit Group	Włochy
Polbank EF3	EFG Eurobank Ergasis	Grecja
Raiffeisen Bank	Raiffeisen Zentralbank Österreich	Austria
Volkswagen Bank	Volkswagen Bank	Niemcy

Narodowy Bank Polski

W *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* zapisano, że „Narodowy Bank Polski **odpowiada za wartość polskiego pieniądza**”. Natomiast *Ustawa o NBP* określa, że podstawowym celem jego działalności jest „**utrzymanie stabilnego poziomu cen**, przy jednoczesnym wspieraniu polityki gospodarczej rządu, o ile nie ogranicza to podstawowego celu NBP”. Można zatem przyjąć, że bank centralny sprawuje kontrolę nad całym obiegiem pieniężnym wewnątrz kraju, od emisji pieniędzy po regulację ich obrotem, oraz kontroluje zadłużenie zagraniczne kraju. Jako bank narodowy ma za zadanie również zapewnić **stabilność waluty narodowej**, dążyć do utrzymania **wzrostu gospodarczego** kraju oraz podejmować działania na rzecz **spadku bezrobocia**. Dlatego oprócz działań w systemie bankowym NBP udziela kredytów dla rządu oraz obsługuje długi państwowy. Do zadań NBP należą ponadto:

- zarządzanie rezerwą walutową kraju,
- organizowanie rozliczeń pieniężnych oraz regulowanie płynności finansowej banków komercyjnych,
- kształtowanie odpowiednich warunków dla rozwoju systemu bankowego,
- opracowywanie bilansu płatniczego oraz bilansów należności i zobowiązań zagranicznych państwa.

Organami NBP są: **Prezes NBP**, **Zarząd NBP** i **Rada Polityki Pieniężnej (RPP)**. Ostatnia z tych instytucji odgrywa najważniejszą rolę w procesie kształtowania polityki pieniężnej państwa. Posługuje się ona takimi narzędziami, jak:

- **stopy procentowe** – oprocentowanie (koszt) kredytów, depozytów i emitowanych papierów wartościowych przez bank centralny. Stopy są podnoszone w wypadku wzrostu inflacji, a obniżane w celu pobudzenia gospodarki. Stanowią one podstawę dokonywania wszelkich kalkulacji w odniesieniu do korzystania z usług kredytowych banku komercyjnego. Podstawowe stopy procentowe NBP to: **stopa referencyjna**, odnosząca się do oprocentowania krótkoterminowych papierów wartościowych NBP; **stopa lombardowa**, określająca cenę, w której NBP udziela bankom pożyczek pod zastaw papierów wartościowych; **stopa depozytowa**, określająca oprocentowanie jednodniowych depozytów składanych przez banki w banku centralnym; **stopa redyskontowa**, która określa cenę kredytów udzielanych przez NBP bankom komercyjnym.
 - **rezerwa obowiązkowa** – procent depozytów banków komercyjnych, które muszą być przekazane do banku centralnego. Reguluje ona płynność sektora bankowego i wpływa na poziom stóp procentowych.
 - **operacje otwartego rynku** – operacje kupna (REPO) lub sprzedaży (REVERSE REPO) papierów wartościowych przez bank centralny, regulujące tym samym liczbę pieniędzy na rynku.
 - **interwencje walutowe** – odbywają się one przez skup lub sprzedaż złotego przez NBP, dzięki czemu wpływają na poziom kursu złotego.
- Innym przejawem interwencji banku centralnego jest **nadzór bankowy**. Pełni on funkcję regulacyjną, m.in. przez ustanawianie norm ostrożnościowych, mających na celu zagwarantowanie wypłacalności banków i utrzymanie stabilności systemu bankowego, do których przestrzegania zobowiązane są banki. W naszym kraju system nadzoru finansowego od 1 stycznia 2008 roku sprawuje wspomniana wyżej **Komisja Nadzoru Finansowego**.

Parabanki

Poza systemem bankowym znajdują się instytucje **parabankowe** świadczące usługi **zbliżone do bankowych**. Zakres ich działalności zależy od prawodawstwa danego państwa. Najczęściej instytucje parabankowe pełnią funkcję **pośredników** pomiędzy bankami a drobnymi klientami. Coraz częściej jednak są to instytucje finansowe dysponujące własnym kapitałem. Najważniejszą cechą instytucji parabankowych jest **brak możliwości przyjmowania depozytów**, w związku z czym pożyczane pieniądze są pieniędzmi firmy lub jakiegoś banku. Działania instytucji parabankowych regulowane są przez przepisy *Kodeksu cywilnego*, dlatego nie podlegają one kontroli Komisji Nadzoru Finansowego ani przepisom *Prawa bankowego*. Brak nadzoru zewnętrznego powoduje zatem duże ryzyko korzystania z usług parabanków, co odnosi się szczególnie do kwestii powierzenia im swoich pieniędzy (brak rezerw kapitałowych).

Jednym z przykładów instytucji parabankowych są firmy udzielające pożyczek pieniężnych, tzw. szybkich kredytów czy chwilówek. **Umowa pożyczki** w odróżnieniu od **umowy kredytu** po pierwsze nie musi zawierać terminu zwrotu środków finansowych, po drugie – kwota przekazywana pożyczkobiorcy staje się jego własnością (bank oddaje pieniądze tylko do dyspozycji). Instytucje finansowe, pożyczając własne pieniądze, nie muszą jak banki utrzymywać obowiązkowych rezerw finansowych, a weryfikacja klientów nie jest obłożona żadnymi restrykcjami prawnymi. Z tego powodu można w nich otrzymać kwotę 50 tys. zł w 10 minut na podstawie dowodu tożsamości. Należy jednak pamiętać, że pożyczki udzielane przez parabanki są zazwyczaj **bardzo wysoko oprocentowane, a koszty dochodzą często do 80% wartości pożyczki**.

BANKI	PARABANKI
Bank centralny	kasy oszczędnościowo-kredytowe
	spółdzielczość kredytowa
	fundusze inwestycyjne
Banki komercyjne	kasy mieszkaniowe
	kantory wymiany walut

	fundusze leasingowe, doradcze
	fundusze pośrednictwa kredytowego

CHARAKTERYSTYKA	KREDYT	POŻYCZKA
Przedmiot	środki pieniężne	środki pieniężne lub rzeczy
Formy udostępnienia	oddanie pieniędzy do czasowej dyspozycji	przeniesienie własności przedmiotu pożyczki
Podmiot udzielający	bank	osobowość prawna i bank
Formy umowy	forma pisana	forma ustna lub pisemna
Cel wykorzystania	określony	dowolny
Oprocentowanie	wymagane	nie jest konieczne

Różnice pomiędzy kredytem a pożyczką.

TEMAT: RODZAJE BANKÓW I USŁUG BANKOWYCH – 1 godz. lekcyjna

Początki bankowości są związane z przechowywaniem pieniędzy, czyli **depozytem**. Współcześnie banki oferują szeroki zakres usług finansowych. Czy wiesz, jakie są to usługi? Czym jest lokata bankowa? Dlaczego lepiej trzymać pieniądze w banku niż pod materacem?

Banki komercyjne

Drugi, po **banku centralnym**, szczebel systemu bankowego tworzą **banki komercyjne**. Większość z nich jest takimi samymi przedsiębiorstwami nastawionymi na zysk, jak cukiernia, firma deweloperska czy fryzjer. Jediną różnicą jest fakt, że **towarem oferowanym przez bank jest pieniądz**, za który płacimy również pieniędzmi. Tak więc banki działają na **rynku pieniężnym**, gdzie są zawierane transakcje, które od czasu wycofania pieniądza kruszcowego mają charakter niematerialny (ostatnimi banknotami wymienialnymi na złoto do 1971 r. były dolary amerykańskie). Podobnie jak w wypadku dóbr i usług konsumpcyjnych na rynku tym występują popyt i podaż. Z jednej strony są klienci dysponujący kapitałem, a z drugiej strony – osoby, które kapitału poszukują i są gotowe za niego zapłacić. Istotą działalności banku jest zatem **pośrednictwo w obrocie pieniędzmi**. Współcześnie banki poszerzyły jednak zakres oferowanych usług o segment ubezpieczeniowy czy rynek kapitałowy.

Aby założyć w Polsce akcyjną spółkę bankową, należy mieć kapitał w wysokości 5 mln euro, odpowiedni status, kadre pracowniczą, siedzibę i infrastrukturę bankową. Trzeba też określić plan i celowość działania na najbliższe 3 lata.

Funkcje banków

Jak zostało wspomniane powyżej, banki są instytucjami komercyjnymi, dlatego głównym ich celem jest dążenie do maksymalizacji zysku. Drugim celem, wynikającym poniekąd z systemu prawnego obowiązującego w Polsce, jest zapewnienie bezpieczeństwa środków deponentów.

Banki komercyjne pełnią 3 podstawowe funkcje. Są to:

- **funkcja kredytowa** – udzielanie pożyczek i kredytów,
- **funkcja pieniężna** – tworzenie pieniądza bankowego,
- **funkcja lokacyjna** – przyjmowanie oszczędności i rezerw.

Spośród wielu usług bankowych tylko **udzielanie kredytów** jest funkcją zastrzeżoną wyłącznie dla banków.

Operacje finansowe banków komercyjnych ze względu na przedmiot działania można podzielić na: czynne (aktywne), bierne (pasywne), pośredniczące (zleczone) i pozostałe.

W ramach **operacji czynnych** bank udziela kredytów, lokuje pieniądze na rynku międzybankowym oraz kupuje papiery wartościowe. Działania te mają na celu zwiększenie dochodu banku przez pobieranie opłat wynikających z oprocentowania i prowizji.

Operacje bierne to przede wszystkim działalność depozytowa banków. Banki gromadzą depozyty klientów, zaciągają pożyczki na rynku międzybankowym oraz emitują obligacje bankowe. Operacje te mają na celu pozyskanie środków pieniężnych służących bankom do przeprowadzania operacji aktywnych.

Operacje pośredniczące bank wykonuje na zlecenie swoich klientów (zjawisko synergii). Do operacji tych należą m.in. rozliczenia pieniężne, obrót papierami wartościowymi, doradztwo finansowe, udostępnianie skrytek bankowych. Usługi te z jednej strony zwiększają zakres usług oferowanych przez banki, a z drugiej strony – przyciągają klientów i kapitał.

WYSZCZEGÓLNIENIE	2007	2008	2009	2010	2011
Banki ogółem	645	649	643	646	642
Banki komercyjne	64	70	67	70	68
Banki spółdzielcze	581	579	576	576	574

. Liczba banków w Polsce (dane wg NBP) w latach 2007–2011.

Rodzaje banków

Ze względu na charakter prowadzonej działalności w Polsce wyróżnia się banki:

- inwestycyjne,
- specjalne,
- spółdzielcze,
- uniwersalne [odwołanie do 3.2].

Banki inwestycyjne działają głównie w sektorze obsługi przedsiębiorstw. Oferowane przez nie usługi charakteryzują się długoterminowością oraz zaangażowaniem dużego kapitału. Ponadto banki tego typu zapewniają usługi związane z zarządzaniem i doradztwem finansowym. Niejednokrotnie występują one także w roli inwestora lub restrukturyzatora przedsiębiorstw. Innym typem ich aktywności jest działalność maklerska i dealerska na rynku akcji, papierów dłużnych i instrumentów pochodnych (emisje, obsługa emisji, dystrybucja papierów wartościowych, organizowanie konsorcjów emisyjnych [Konsorcjum jest powoływane przez ministra finansów w celu emisji obligacji skarbowych na rynkach zagranicznych.]. Banki inwestycyjne zarządzają również funduszami, zwłaszcza emerytalnymi, inwestycyjnymi i majątkami fundacji. Współcześnie granice między bankami komercyjnymi a bankami inwestycyjnymi zacierają się. Ma to swoje przyczyny w dużej dochodowości bankowości inwestycyjnej i coraz większej aktywności banków komercyjnych. Spowodowało to silny nacisk na złagodzenie barier ustawodawczych w usługach bankowych. Ponadto same banki inwestycyjne przy wielkich operacjach stawały się kredytodawcami, a nie tylko organizowały finansowanie.

Innym typem instytucji bankowych są **banki specjalne**. Charakteryzują się one ofertą skierowaną do wąskiej grupy klientów. Mogą to być: banki hipoteczne, banki obsługujące giełdy papierów wartościowych, banki przemysłowe, banki rolne czy banki regionalne. Przykładowo **bank hipoteczny** [Hipoteka jest to rodzaj zabezpieczenia kredytu zapisem na rzecz kredytodawcy własności nieruchomości w księdze wieczystej.] specjalizuje się w udzielaniu kredytów na cele budownictwa mieszkaniowego i gospodarczego. Banki hipoteczne dostarczają kredytów długoterminowych, opartych przede wszystkim na stałym oprocentowaniu. Mają też możliwość znacznego wydłużenia okresu kredytowania w stosunku do kredytów oferowanych przez banki uniwersalne.

Banki spółdzielcze ze względu na zakres usług można traktować jako banki uniwersalne. Działają one w formie spółdzielni głównie na terenach wiejskich. W Polsce w 2001 r. rozpoczął się proces łączenia banków regionalnych i zrzeszających, w wyniku którego powstały 3 główne banki zrzeszające: Bank Polskiej Spółdzielczości SA w Warszawie, Gospodarczy Bank Wielkopolski SA w Poznaniu i Mazowiecki Bank Regionalny SA w Warszawie.

Najczęściej jednak w Polsce spotykamy się z **bankami uniwersalnymi**, świadczącymi wszelkie usługi bankowe klientowi masowemu.

LP.	BANK	ROR	KARTY KREDYTOWE
1.	PKO BP	6 220 000	6 184 000
2.	mBank	2 238 300	3 626 600
3.	BankPekao SA	3 414 453	2 604 627
4.	ING Bank Śląski	1 949 000	2 144 000
5.	BZWBK	1 980 260	2 018 873
6.	MultiBank	295 900	767 900
7.	Credit Agricole Bank Polska	1 199 360	590 000
8.	Raiffeisen Polbank	483 000	584 495
9.	Alior Bank	1 076 000	582 600
10.	BGŻ	601 398	512 639

11.	Kredyt Bank	696 726	493 097
12.	Citi Handlowy	397 116	373 000
13.	Getin Noble Bank	598 000	315 000
14.	Deutsche BankPBC	264 800	210 000
15.	Eurobank	1 463 011	184 445
16.	Alior Sync	135 500	150 000
17.	BOŚ	201 500	144 700
18.	Nordea Bank Polska	191 779	135 412
19.	Bank Pocztowy	727 332	131 790
20.	BNP Paribas Bank	238 223	103 497

Największe banki uniwersalne w Polsce w 2012 r. wg liczby rachunków bankowych (ROR) i wydanych kart kredytowych i (dane wg NBP). Rachunek oszczędnościowo-rozliczeniowy (ROR) to tzw. rachunek bieżący przeznaczony dla osób fizycznych, który nie jest wykorzystywany do obsługi bankowej działalności gospodarczej. Zazwyczaj jest bardzo nisko oprocentowany lub nieoprocentowany. W 2012 r. banki komercyjne w Polsce prowadziły około 26 mln rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych.

Usługi bankowe

Regulacje Unii Europejskiej zakładają, iż usługi bankowe to ściśle zdefiniowane rodzaje czynności (określone w ustawach) i aktywności instytucji bankowych. Przejawiają się one w działaniach (czynnościach, usługach), które są charakterystyczne dla rynku finansowego (rynek kapitałowy, walutowy, kredytowy i rynku pieniężny). Usługi bankowe występują najczęściej w postaci umowy pomiędzy bankiem a klientem, w związku z czym działalność banków jest w większości regulowana prawnie.

Usługi bankowe ze względu na swój specyficzny charakter odznaczają się takimi cechami, jak:

- **niematerialność** – która wiąże się bezpośrednio z zaufaniem do banków (zazwyczaj nie widzimy pieniędzy, które mamy na swoim koncie, tylko wierzymy bankowi, że tam są);
- **niejednorodność** – która wiąże się z udziałem personelu banku w procesach sprzedaży oraz wynikającym z tego subiektywnym podejściem do procedur bankowych (dlatego w jednym banku mogą nam odmówić udzielenia kredytu, a w innym banku ten kredyt dostaniemy);
- **rozszerzalność** – oznaczająca rozciągnięcie konsumpcji usługi bankowej w czasie (z usług bankowych korzystamy nieraz nawet kilkadziesiąt lat, np. przy zaciągnięciu kredytu na zakup mieszkania).

Po uwzględnieniu powyższych zmiennych uznaje się, że głównymi cechami usług bankowych są:

- **zróżnicowanie**, co wiąże się głównie z różnym poziomem rozwoju banków (banki bardzo się różnią np. ofertą);
- **występowanie specyficznych preferencji** poszczególnych klientów bankowych (usługi są bardzo specjalistyczne, np. obsługa tylko dla rolników);
- podejmowanie decyzji dotyczących usług bankowych według **regulowanego mechanizmu rynkowego** (bank podlega *Prawu bankowemu* i niektóre decyzje są podejmowane w sprzeczności z prawami podaży i popytu).

Banki oferują zatem bardzo zróżnicowany pakiet usług, zależny od oczekiwań klienta i specyfiki danego banku. Najogólniej można jednak podzielić wszystkie usługi bankowe na:

- **operacje finansujące**, związane ze zwiększeniem środków płatniczych klientów,
- **operacje depozytowe**, umożliwiające klientom złożenie w bankach wolnych środków pieniężnych,
- usługi powiązane z **obsługą transferów płatniczych**, realizowanie zleceń klientów, wykonywanie operacji płatniczych oraz rozrachunkowych na rachunkach bankowych,
- **usługi różne**, obejmujące wszelkie inne świadczenia dla klientów, np.: usługi doradcze i konsultacyjne, wynajem skrytek, pośredniczenie na rynkach kapitałowych, dostarczanie informacji.

Lokaty bankowe

Podstawowe usługi oferowane przez banki to: prowadzenie **rachunków bieżących**, udzielanie **kredytów** złotówkowych i walutowych, udostępnianie bankowych **lokata terminowych**.

Lokata bankowa jest jednym z głównych sposobów oszczędzania i inwestowania pieniędzy. Obok kont oszczędnościowych, lokata jest produktem bankowym, który przynosi największe zyski. Podstawowym czynnikiem wpływającym na zyskowność lokaty jest jej **oprocentowanie**. Może być ono stałe lub zmienne. **Oprocentowanie stałe** nie ulega zmianom przez cały okres trwania lokaty, podczas gdy **oprocentowanie zmienne** jest uwarunkowane sytuacją na rynku finansowym, a w głównej mierze zależy od stóp procentowych oraz ceny pieniądza na rynku międzybankowym. Inną cechą lokaty bankowej jest **termin zapadalności**, czyli okres, przez który będzie trwała umowa o lokatę (np. 3, 6 lub 12 miesięcy). Powinno się też przeanalizować konsekwencje, które się poniesie po **wcześniejszej wypłacie środków**. Oznacza to, że jeśli zerwie się wcześniej umowę, można stracić odsetki już naliczone.

TEMAT: USŁUGI BANKOWE – KREDYTY – 1 godz. lekcyjna

Na poprzedniej lekcji była mowa o usługach związanych z deponowaniem pieniędzy w banku. Teraz dowiesz się, na jakich zasadach bank oddaje pieniądze do dyspozycji swoim klientom.

Czym jest kredyt?

Jedną z podstawowych usług świadczonych przez banki jest udzielanie kredytów dla osób i firm. Można powiedzieć, że bank, udzielając kredytu, sprzedaje nam pieniądze, na które zgłaszamy popyt. Kredyt otrzymujemy na podstawie umowy, którą zawieramy z bankiem. Według *Prawa bankowego* (art. 69. *Umowa kredytu*) „przez umowę kredytu bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu”.

Istotą kredytu jest zatem:

- zwrotność – obowiązek zwrotu kredytu w ustalonym terminie,
- pieniężny charakter – bank oddaje nam do dyspozycji określoną kwotę pieniędzy,
- celowość – kredyt musi być przeznaczony na cel zaakceptowany przez bank; zmiana celu wykorzystania kredytu wiąże się z wypowiedzeniem przez bank umowy kredytowej,
- odpłatność – w formie odsetek bankowych naliczanych wg stopy procentowej, powiększonej o prowizję i opłaty.

Niektóre banki oferują tzw. kredyty 0%. Polegają one na tym, że otrzymujemy od banku pieniądze, za które nie musimy zapłacić odsetek. Jednak w tym przypadku koszt kredytu jest zazwyczaj wliczony w cenę sprzedawanego w ten sposób towaru lub usługi (jest to różnica pomiędzy ceną w gotówce a ceną w ratach kredytu). Istnieją również banki, które są powiązane ze sprzedawcami, np. samochodów. Koszt kredytu zaciągniętego w takim banku na kupno samochodu jest poniekąd pokrywany przez dochody firmy sprzedającej samochód (np. kredytowa sprzedaż samochodów).

Umowa o kredyt powinna być zawarta na piśmie i powinna określać:

- strony umowy, kwotę i walutę kredytu,

- cel, na który kredyt został udzielony,
- zasady i termin spłaty kredytu,
- oprocentowanie kredytu i warunki jego zmiany, RRSO (ang. *annual percentage rate* – roczna rzeczywista stopa oprocentowania. Jest to wskaźnik pokazujący relację między kwotą pieniężną, którą otrzymujemy, zaciągając kredyt, a kosztami całkowitym kosztem kredytu),
- sposób zabezpieczenia spłaty kredytu (np. pod zastaw mieszkania),
- wysokość prowizji, jeśli umowa ją przewiduje,
- warunki dokonywania zmian i rozwiązania umowy, wcześniejszej spłaty kredytu,
- termin i sposób pozostawienia do dyspozycji kredytobiorcy pieniędzy,
- zwrot składki za ubezpieczenie w przypadku wcześniejszej spłaty kredytu,
- zapisy dotyczące windykacji należności (np. kto ponosi koszty windykacji: kredytobiorca czy kredytodawca).

Podpisując umowę o kredyt, należy się zatem dobrze zastanowić, czy nas na niego stać (jaka ma być kwota kredytu) i czy jesteśmy w stanie spłacić go w określonym czasie. Bank również jest zobowiązany do określenia naszej **zdolności kredytowej**. Jest to zdolność do spłaty zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami w terminach określonych w umowie. Dlatego kredytobiorca na żądanie banku musi złożyć dokumenty i dostarczyć informacje niezbędne do dokonania oceny tej zdolności (jest to tzw. **ankieta kredytowa**). Ponadto zobowiązany jest umożliwić podejmowanie przez bank czynności związanych z oceną jego sytuacji finansowej i gospodarczej oraz kontrolę wykorzystania i spłaty kredytu.

Rodzaje kredytów

Ze względu na **przeznaczenie** kredyty dzielimy na:

- inwestycyjne – przeznaczone głównie dla sektora gospodarczego,
- konsumpcyjne (operacyjne) – zaspokajające potrzeby osób fizycznych,
- mieszkaniowe.

Ponadto kredyty dzielimy ze względu na **czas** na:

- krótkoterminowe (do 1 roku),
- średnioterminowe (do 5 lat),
- długoterminowe (powyżej 5 lat).

Im dłuższy czas wybierzemy na spłatę kredytu, tym kredyt będzie droższy. Jednak będziemy spłacać niższe raty, czyli zwiększy się nasza zdolność kredytowa.

Ze względu na **walutę**, w której jest zaciągany kredyt, wyróżnia się:

- kredyty złotówkowe,
- kredyty walutowe.

Kredyty zaciągane w złotówkach są droższe od kredytów walutowych, ale zależą wyłącznie od poziomu rynkowych stóp procentowych, co powoduje brak ryzyka związanego z kursem walutowym. Natomiast spośród kredytów walutowych najczęściej spotykane są kredyty w dolarach (najtańsze), frankach

szwajcarskich (najbardziej stabilne) lub euro (gwarantujące znaczny spadek po wejściu Polski do strefy euro). Jeżeli wybierzemy kredyt walutowy, możemy liczyć na potencjalne oszczędności związane z oprocentowaniem. Z drugiej strony musimy pamiętać, że inny poziom rynkowych stóp procentowych obowiązuje w Polsce, inny – w Wielkiej Brytanii, jeszcze inny w strefie euro czy Stanach Zjednoczonych. Na przykład w Polsce obowiązuje WIBOR [WIBOR – ang. **Warsaw Interbank Offered Rate** – jest to stopa oprocentowania kredytów na polskim rynku międzybankowym], w Wielkiej Brytanii – LIBOR [LIBOR – ang. **London Interbank Offered Rate** – jest to stopa oprocentowania kredytów na rynku międzybankowym w Londynie], a w strefie euro – EURIBOR [EURIBOR (ang. **Euro Interbank Offered Rate**) jest to stopa oprocentowania kredytów w strefie euro ustalana przez FBE – Federation Bancaire de L’Union Europeenne w Brukseli.]. Ponadto z kredytem walutowym wiąże się ryzyko walutowe, gdyż notowania poszczególnych walut (czyli cena ich kupna i sprzedaży) zmieniają się codziennie, co stanowi dodatkowe ryzyko (np. wzrostu ceny danej waluty), ale i potencjalny zysk przy spadku ceny.

Rycina 3.11. Wielkość trzymiesięcznych stóp procentowych (LIBOR, EURIBOR, WIBOR) latach 2004–2013.

Koszty kredytu

Cena kredytu zależy od wielu czynników. Do najważniejszych z nich należą: wysokość rynkowych stóp procentowych i kosztów rezerw obowiązkowych (określone przez bank centralny), rozmiar ryzyka kredytowego (określony przez bank), kwota kredytu, okres, na jaki kredyt został udzielony, częstotliwość spłaty odsetek oraz koszty poniesione przez bank. Ponadto koszt kredytu będzie różny w zależności od tego, jaki wybierzemy sposób naliczania odsetek.

Istnieją dwa podstawowe sposoby naliczania odsetek:

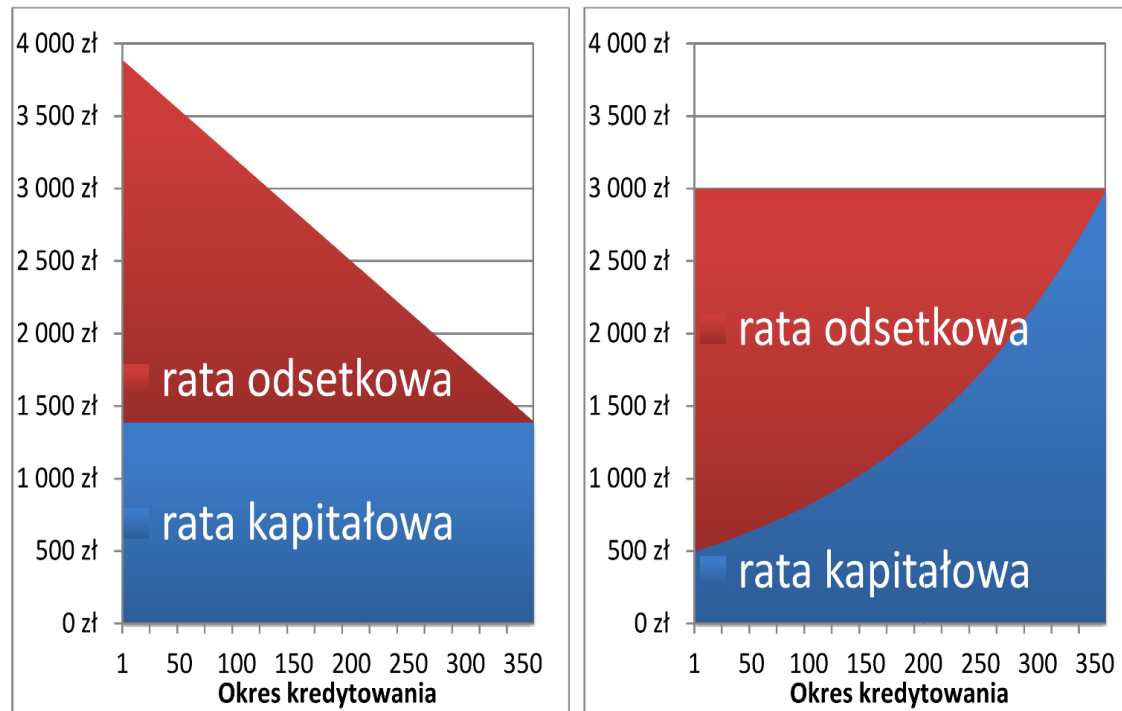
- **odsetki proste** – naliczone od pierwotnej kwoty kredytu,
- **odsetki składane** – sposób stosowany, gdy po umownym okresie naliczone odsetki dolicza się do kapitału, po kolejnym okresie odsetki obliczane są od ich łącznej kwoty.

Koszty kredytu zależą też od wybranej stopy oprocentowania. Możemy zdecydować się **na zmienną stopę oprocentowania**, gdzie oprocentowanie jest uzależnione od aktualnej sytuacji rynkowej. Oprocentowanie zmienia się wraz ze zmianą stóp procentowych NBP oraz uzależnionych od nich rynkowych stóp procentowych. W czasie gorszej sytuacji gospodarczej zapłacimy przeważnie mniej, podczas gdy w czasie dużych wzrostów nasza rata wzrośnie. Istnieje też **stała stopa oprocentowania**, która gwarantuje nam stabilne obciążenie domowego budżetu. Może ona jednak przyczynić się do znacznych strat w związku ze zmianą sytuacji rynkowej, ponieważ gdy zawiera się umowę na 20–30 lat, bardzo trudno przewidzieć zachowanie rynku w przyszłości.

Dla zilustrowania powyższych zależności przyjmijmy, że w lipcu 2008 r. zaciągnęliśmy kredyt o wartości 200 tys. zł na 30 lat o stałej stopie procentowej, np. w euro. Rynkowa stopa procentowa wynosiła 4,13%, co przy stałej marży na poziomie 2% daje nam ratę kredytu ok. 1 400 zł. W 2012 r. EURIBOR spadł do

wysokości ok. 0,7%, co w przypadku zmiennej stopy procentowej oznaczałoby spadek miesięcznej raty związanej z obsługą długu do poziomu ok. 950 zł. Różnica wynosi ponad 500 zł. Trzeba jednak pamiętać, że mechanizm ten działa w obie strony. Dlatego banki w czasie gorszej sytuacji gospodarczej bardzo niechętnie udzielają kredytów o stałej stopie procentowej.

Zaciągając kredyt, możemy również zdecydować się na **malejące** lub **stałe** raty kapitałowo-odsetkowe. W ramach spłaty malejących rat kredytu znajdują się równe raty kapitału (uzyskane przez podzielenie kwoty udzielonego kredytu przez liczbę rat określonych przez klienta) oraz malejące odsetki, naliczane od aktualnej kwoty zadłużenia. Przy ratach stałych maleje rata odsetkowa, natomiast rośnie rata kapitałowa, co daje raty na tym samym poziomie przez cały okres spłaty kredytu.

Raty malejące i stałe.

Najważniejszym czynnikiem wpływającym na koszt kredytu jest **okres, na który zaciągamy kredyt**. Jak już wiesz, im dłuższy czas, na który dostajemy od banku pieniądze, tym wyższa jest ich cena. Kredyt spłaca się jednak w niższych ratach. Można to zilustrować przykładem kredytu na kwotę 200 tys. zł przy stałym oprocentowaniu 6% i stałych ratach odsetkowych na poziomie 1000 zł. Jeżeli zaciągniemy kredyt na:

- 10 lat, odsetki wyniosą 66 tys. zł (pierwsza rata 2220 zł, z czego 1000 zł stanowią odsetki),
- 20 lat, koszt odsetek wzrośnie do 143 tys. zł (pierwsza rata 1432 zł – 1000 zł odsetki),
- 30 lat (najczęściej wybierany czas spłaty kredytów mieszkaniowych), koszt odsetek wzrośnie do 231 tys. zł (pierwsza rata 1220 zł – 1000 zł odsetki),
- 50 lat i dłużej, wzrost kosztu odsetkowego dojdzie do 430 tys. zł (pierwsza rata 1050 zł – 1000 zł odsetki).

Innymi kosztami kredytu są jego zabezpieczenie i ubezpieczenie. O wysokości **zabezpieczenia kredytu** decydują: termin i sposób spłaty, znajomość kredytobiorcy i jego rzetelność (weryfikowana przez Biuro Informacji Kredytowej – BIK [Biuro Informacji Kredytowej to instytucja, której zadaniem jest gromadzenie i udostępnianie danych dotyczących historii kredytowej klientów banków.]) oraz sytuacja ekonomiczno-finansowa kredytobiorcy. Innymi czynnikami są cechy danego zabezpieczenia kredytu (np. jego wartość), nakład pracy kredytodawcy oraz inne zobowiązania finansowe kredytobiorcy. Zabezpieczenia stanowią:

- **zabezpieczenia osobiste** – poręczenia wg prawa cywilnego (solidarne, terminowe), weksel *in blanco*, gwarancja bankowa (list gwarancyjny – zabezpieczenie), pełnomocnictwo (np. do rachunku) oraz ubezpieczenie kredytu;
- **zabezpieczenia rzeczowe** – np. kaucja, blokada środków na rachunku bankowym oraz hipoteka (wpis w księdze wieczystej, wycena).

Wysokość **ubezpieczenia kredytu** zależy od kosztu kredytu, zakresu ubezpieczeń (i związanego z nim wyłączenia oraz definicji zdarzeń) i przysługujących świadczeń. Koszt ubezpieczenia to miesięczna procentowa stawka liczona od kwoty kredytu (0,05–0,7%). Zakres ubezpieczenia kredytu znacznie się różni zależnie od banków. Najczęściej spotykamy się z ubezpieczeniem na życie, na wypadek niezdolności do pracy lub utraty pracy. Oczywiście im szerszy zakres ubezpieczenia, tym wyższa za niego opłata.

Ryzyko kredytowe

Ryzyko kredytowe ponosi zarówno bank, oddając nam do dyspozycji pieniądze, jak i klienci banku, którzy zobowiązują się oddać otrzymaną kwotę wraz z odsetkami w określonym czasie. Aby ograniczyć koszty, a co za tym idzie – ryzyko – należy po pierwsze dokonać szczegółowej analizy naszych możliwości finansowych, przyjmując najmniej optymistyczne założenia (np. wzrost kosztów życia). Szczególnie jest to ważne w wypadku kredytów długoterminowych, np. hipotecznych [odsyłacz do 3.3]. Następnie trzeba szczegółowo zapoznać się z treścią umowy, m.in. oprocentowaniem kredytu oraz innymi opłatami, które często nie są zawarte w umowie wprost, lecz np. są zawarte w osobnej tabeli opłat i prowizji. Innym ważnym dokumentem jest **regulamin udzielania kredytów**.

Poza kosztem kredytu w celu oszacowania ryzyka należy postawić następujące pytania: *Ile muszę mieć swoich pieniędzy (tzw. wkładu własnego [Wkład własny to wymagany przez banki wkład pieniężny, wynoszący ok. 20% wartości nieruchomości.]), żeby otrzymać kredyt hipoteczny? Jak długo będę czekać na kredyt? Jakie są warunki wcześniejszej spłaty kredytu? Jakie dokumenty będą wymagane? Jakie cele mogę sfinansować?*

Doświadczenia związane z ostatnim światowym kryzysem finansowym pokazały, że nieprzemysłane decyzje zarówno instytucji kredytowych, jak i kredytobiorców mogą doprowadzić do bankructwa jednych i drugich.

TEMAT: RYNEK PRACY I BEZROBOCIE – 1 godz. lekcyjna

W gospodarce rynkowej rynek pracy jest regulowany przez prawo popytu i podaży. O wielkości podaży na rynku pracy świadczy liczba osób poszukujących pracy, natomiast o wielkości popytu – liczba wolnych miejsc pracy. Zwykle na rynku pracy istnieje nadwyżka podaży nad popytem, co prowadzi do zjawiska **bezrobocia**. **Występuje ono wtedy**, gdy brakuje pracy dla osób, które jej poszukują i są zdolne, by ją wykonywać.

Co wpływa na poziom podaży i popytu na rynku pracy?

Ze względu na to, że liczba miejsc pracy i liczba osób poszukujących pracy stale się zmienia, zmienia się też poziom podaży i popytu na rynku pracy.

Poziom podaży na rynku pracy jest uwarunkowany wieloma czynnikami, do których zaliczamy:

- system kształcenia dzieci i młodzieży,
- liczbę osób wyjeżdżających za granicę (migracje zewnętrzne),
- wysokość proponowanego wynagrodzenia,
- nastawienie poszukujących pracy do zmiany miejsca pracy.

Na **poziom popytu** na rynku pracy wpływają natomiast:

- stan gospodarki danego kraju oraz częstotliwość i kierunek podejmowanych zmian,
- zróżnicowanie występujących pracowników,
- wydajność pracy,
- wysokość proponowanych pensji.

Przyczyny nierównowagi na rynku pracy

Istnieje wiele przyczyn nierównowagi między podażą a popytem na rynku pracy. Jedną z najważniejszych z nich jest stan gospodarki w danym kraju czy regionie. Jeżeli sytuacja gospodarki się pogarsza, wpływa to na zmniejszenie się zapotrzebowania na produkty, co w konsekwencji powoduje zmniejszenie produkcji i zwolnienia pracowników. W niektórych przypadkach mówimy też o sezonowości ofert pracy ze względu na ich występowanie tylko w określonych miesiącach roku (np. zbiory owoców, do których zatrudnia się pracowników tylko w sezonie na te owoce).

Kolejną przyczyną nierównowagi na rynku pracy mogą być **różnice strukturalne**. Występują one wówczas, gdy bezrobotni reprezentują pewną grupę zawodową, np. stolarzy, a pracodawcy poszukują osób pracujących w innych zawodach, np. hydraulików. Na zachwianie równowagi na rynku pracy w regionie wpływać mogą także **zwolnienia grupowe** występujące w dużych zakładach pracy (miały one duże znaczenie np. w Polsce w okresie transformacji gospodarki [odsyłacz do 2.1]).

Stopa bezrobocia

Miernikiem określającym wielkość bezrobocia jest **stopa bezrobocia**, czyli udział bezrobotnych w ogólnej liczbie osób aktywnych zawodowo. Stopę bezrobocia obliczamy za pomocą wzoru:

$$b = B/S \times 100\%$$

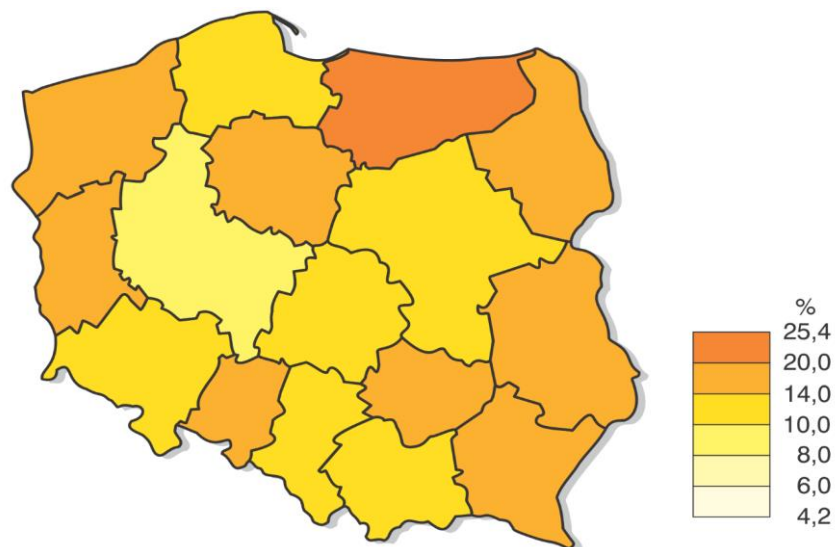
gdzie:

b – stopa bezrobocia

B – liczba bezrobotnych

S – liczba osób aktywnych zawodowo (liczba bezrobotnych + liczba pracujących).

Stopa bezrobocia w Polsce jest zróżnicowana w poszczególnych województwach. Najwyższa występuje w województwie warmińsko-mazurskim, a najniższa – w województwie wielkopolskim.

Rycina 4.1. Stopa bezrobocia rejestrowanego wg województw w Polsce w 2012 r.

[Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Mały rocznik statystyczny Polski 2013*, Warszawa 2013, s. 166].

Rodzaje bezrobocia

W zależności od przyjętego kryterium mówi się o wielu rodzajach bezrobocia. Ze względu na przyczyny wyróżnia się bezrobocie:

- **przymusowe** – gdy poszukujący pracy nie może jej znaleźć,
- **dobrowolne** – gdy bezrobotny nie chce podjąć pracy, co może wynikać z wielu przyczyn, w tym na przykład z chęci otrzymywania zasiłków, gdyż mają one wartość wyższą niż oferowana pensja,
- **sezonowe** – dotyczy ono niektórych okresów w roku, w których pewne działalności nie występują (np. w rolnictwie),
- **strukturalne** – wynika z niedopasowania kwalifikacji bezrobotnych do potrzeb danego rynku pracy,
- **frykcyjne** – występuje, gdy bezrobotni poszukują lepszej pracy, w związku z czym przez jakiś czas pozostają bez pracy,
- **technologiczne** – występuje w efekcie postępu technologicznego, wpływającego na zastępowanie pracy ludzi pracą maszyn, urządzeń, komputerów,
- **koniunkturalne (cykliczne)** – jest spowodowane załamaniem gospodarki, jego zmiany następują w tempie zmian gospodarki.

Ponadto wyróżnia się bezrobocie:

- **utajone (ukryte)** – występuje np. wtedy, gdy pracę, którą mogłaby wykonać 1 osoba, wykonują 2 lub 3 osoby,
- **jawne** – wyraża je liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne w urzędach pracy,
- **chroniczne** – występuje, gdy grupa bezrobotnych przez długi okres nie może znaleźć pracy.

Skutki bezrobocia

Skutki bezrobocia przedstawiono w tabeli 4.1.

SKUTKI BEZROBOCIA	
POZYTYWNE:	NEGATYWNE:
<ul style="list-style-type: none"> • wzrasta poszanowanie dla wykonywanej pracy, • wzrasta wydajność pracy, • wzrasta częstotliwość zakładania firm przez bezrobotnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • ekonomiczne: wzrost wydatków z budżetu państwa na świadczenia socjalne, zmniejszenie dochodów budżetu państwa z tytułu podatków, spadek produkcji, spadek poziomu życia osób bezrobotnych, migracje wewnętrzne i zewnętrzne; • społeczne: zmniejszenie poczucia własnej wartości u bezrobotnych, spadek chęci podejmowania jakichkolwiek aktywności i apatia.

Pozytywne i negatywne skutki bezrobocia.

Walka z bezrobociem

Wyróżnia się 2 kategorie metod walki z bezrobociem:

- **metody aktywne** – walka z bezrobociem następuje przez instrumenty wspierające tworzenie nowych miejsc pracy, np. przez pomoc finansową w zakładaniu działalności gospodarczej,
- **metody pasywne** (łagodzenie skutków bezrobocia) – walka z bezrobociem jest prowadzona przez urzędy pracy, które organizują różnorodne szkolenia dla bezrobotnych oraz pomagają im w poszukiwaniu miejsc pracy.

Dziękuję za uwagę!